

CRISIS ALS KANS – EEN KWESTIE VAN GELOOF

Op dinsdag 31 maart werd er in Mariënborg in Den Bosch een bezinningsdag gehouden met als thema: ‘crisis als kans - een kwestie van geloof’. De dag was georganiseerd door de werkgroep scholing van het WRGV en Dinie van ’t Erve doet verslag.

Voor de bijna 50 deelnemers werd in de morgen een inleiding over het thema gehouden door Ab Kerssies, theoloog en als teamleider pastoraat werkzaam bij de Zusters van Liefde in Tilburg.

Kredietcrisis

Het woord crisis komt van het Griekse woord ‘krinein’ wat onderscheiden, oordelen betekent. Volgens Ab zit er in elke crisis een keerpunt naar een andere fase. Je hebt de kans om goede of slechte keuzes te maken. Je kunt onderscheiden wat tot leven leidt en wat niet tot leven leidt.

Het economisch principe gaat in deze tijd voor op andere waarden. Kijk maar naar de vliegtax. Die wordt nu afgeschaft, want dat is goed voor de economie. Komt er nu een andere economische orde? Men praat over herstel van vertrouwen. Het woord krediet betekent geloof, vertrouwen. Het geloof in de markt moet hersteld worden. De regering vraagt offers om de economie op gang te brengen. Tegelijkertijd is de situatie zo complex dat niemand weet wat er speelt (heeft Wouter Bos gezegd).

Wel is duidelijk dat er in het financiële circuit iets is misgegaan. De economie ging niet meer uit van concrete feiten, maar van winstverwachtingen. Men geloofde in groei, in vooruitgang. En deze groeigedachte werd door de markt gestimuleerd. Ab bracht in dit verband de moraaltheoloog Adam Smith (18^e eeuw) naar voren. Die zei dat de christelijke theologie van ‘de naaste liefhebben als jezelf,’ een verkeerde voorstelling geeft. In de economie is het eigenbelang dominant. Dat is niet erg, omdat het eigenbelang ook het algemeen belang kan dienen. Voorbeeld: Een bakker bakt brood om zijn gezin te onderhouden, maar tegelijkertijd dient hij het algemeen belang, omdat ook anderen kunnen eten. Het eigenbelang wordt gecorrigeerd door de concurrentie. Het eigenbelang van de bakker kan niet uitlopen op hebzucht, door bijvoorbeeld het brood duurder te maken, want dan gaan de mensen naar een andere bakker. Deze marktwerking is in het belang van de burger. De concurrentie zorgt noodzakelijkerwijs voor groei: om beter te kunnen concurreren is het nodig meer te produceren tegen lagere kosten. De groeigedachte wordt dus door de markt gestimuleerd. De economie is niet waarde vrij. In een crisis betekent concurrentie het recht van de sterkste. Zwakke bedrijven gaan ten onder en de sterke overleven.

De economie in het middelpunt

In het huidige bestel staat de economie in het middelpunt. De mens en de aarde zijn randfactoren. De mens is belangrijk als consument en als producent. Hij heeft koopkracht en arbeidskracht en helpt zo de economie in stand te houden. De aarde levert grondstoffen en is productiegrond. Maar we verbruiken zoveel, dat de aarde het niet meer kan opbrengen. We teren in op huidige generaties - de derde wereld is de dupe van onze hebzucht - en we teren in

op toekomstige generaties. ‘We leven op de pof’ zegt Ab ‘en we gaan er klakkeloos van uit dat in de toekomst deze problemen wel opgelost zullen worden.’

De crisis is ook een crisis op ideologisch en politiek terrein. Je kunt hierbij drie hoofdstromingen onderscheiden:

- Liberaal: principe van de vrije markt, vrijheid van het individu op economisch gebied, de overheid als opzichter die zich niet met de markt moet bemoeien.
- Socialistisch: het individu staat machteloos tegenover het systeem; het collectief staat centraal. Er is wantrouwen in de vrije markt. De overheid moet de markt corrigeren.
- Christendemocratisch: vertrouwen in de maatschappelijke middenweg. Maakt coalities met links en rechts. De mens is rentmeester.

Wat er nu speelt is dat de crisis globaal is en over de hele wereld verspreid. Voor politici op landelijk niveau is het bijna onmogelijk om de economie bij te sturen.

De crisis speelt zich af op alle niveaus: op economisch, politiek en ideologisch gebied. En er zijn geen modellen voorhanden om deze crisis op te lossen.

Mens en maatschappijbeeld.

In onze huidige cultuur is het individu dominant. Het individu is het centrum van ons denken over mens en samenleving. De burger is mondig en kritisch. Je mag niet afhankelijk zijn, want dan ben je zwak. Maar in feite zijn we het wel. Het individu is gefocust op eigen succes en de samenwerking is minder in beeld. De nadruk ligt op onze rechten en niet op onze plichten. Ten diepste zijn we eisend: alles moet er zijn op elk moment. Uiteindelijk leidt dat tot problemen. Gandhi zei daarover: ‘Voor onze behoefte is er genoeg, maar niet voor onze begeerte.’

In het Frans zijn er twee woorden voor burger: de bourgeois en de citoyen. De bourgeois beheerst het economisch veld als ondernemer of consument. De citoyen wordt gezien als een politiek wezen, dat zorgt draagt voor de stad en samenleving. Hij is iemand die verantwoordelijkheid op zich neemt.

Dit verhaal zou een doemverhaal kunnen worden, als we de crisis beschouwen als zó dominant en overmachtig, dat we geen zicht meer hebben op andere mogelijkheden. We moeten het lijden dat er bij hoort serieus nemen, omdat het perspectief biedt tot opstand. Dat is Bijbelse spiritualiteit, die tegenover de economische spiritualiteit staat.

Zo wordt eigenbelang in de Bijbel niet ontkend want er staat dat je de naaste moet liefhebben als jezelf. Maar de eigenliefde is onlosmakelijk verbonden met de liefde voor de naaste. Bijbelse theologie breekt ons open naar de ander. Liefde opent je voor de ander. Je schuld belijden in de liturgie omdat je bewust bent dat je jezelf niet open gesteld hebt, kan ons vreugde geven en ons wapenen tegen het cynisme van de dominante cultuur. Maar als we afgescheiden blijven leven en niet onze ogen en ons handelen richten op de zwakkeren in onze samenleving, blijven we egoïstisch leven.

Bijbelse spiritualiteit

De fragmenten uit het boek van de Openbaring van Johannes (hoofdstuk 17 en 18), die Ab Kerssies ons in de middag meegaf om te lezen in kleine groepen waren een spiegelverhaal.

Het grote Babylon is gevallen, het Babylon dat geoordeeld werd en verwoest om haar grote rijkdom en macht.

Toen Johannes dit opschreef op het eind van de eerste eeuw, was Rome op het toppunt van de macht. Er was in de jaren 70 een grote opstand van de Joden en velen van hen werden afgeslacht. Ze getuigden van hun God van Israel en ze wilden zich niet onderwerpen aan de keizercultus: de verering van de keizer als god. Johannes was een van de slachtoffers, want hij werd verbannen naar Patmos. Daar schreef hij de Apocalyps. Het was gecodeerde literatuur; om het goed te kunnen lezen, moet je de context kennen. Het boek is bedoeld als troostliteratuur. Het boek biedt perspectief naar een andere toekomst. 'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.'

Toekomstperspectief

Aan de deelnemers werd gevraagd om te kijken naar toekomstperspectief in onze tijd. Ook al zijn het kleine perspectieven, je kunt ze vieren, en dat geeft moed om vol te houden.

In de kleine groep zijn de perspectieven verzameld en het waren er heel veel. Enkele ervan zijn: solidariteitsgroepen met de derde wereld; kopen in natuurwinkels, hergebruik van weggegooid spullen; rappers die de verzuiving aanklagen; profvoetballers die jonge voetballers van de straat halen, mensen die verhalen van vluchtelingen naar buiten brengen.

Tot slot las Ab Keressies een gedicht voor van Hans Bouma:

Adam, waar ben je?

Ook al is het onbestaanbaar
ook al protesteren de machten
de goden van de chaos
de doodsvijanden van het leven

het moet toch mogelijk zijn
of mijn God is geen God
de God die zijn schepping
toevertrouwde aan de handen der mensen

het moet toch mogelijk zijn
het is mijn hoop mijn droom
het visioen waaruit ik leef

een aarde anders dan deze aarde
waar het licht wordt verduisterd
de hemel ontluisterd
het land geteisterd de zee vergiftigd

bloemen vertrapt bomen geveld
de zon veracht de maan verkracht

de orde verstoord
vogels vissen vermoord

de dieren de dieren van God
verwaarloosd miskend getreiterd
beledigd misbruikt uitgebuit
gekleineerd onteerd geconsumeerd

een aarde anders dan deze aarde
waar de mens zich hoogmoedig verheft
doet alsof hij het rijk alleen heeft
exploiteert terroriseert plundert vernietigt

een aarde anders dan deze aarde
waar het recht van de sterkste geldt
wie geen stem heeft de dupe is
waar de goden hun slag gaan

het moet toch mogelijk zijn
het is mijn hoop mijn droom
het visioen waaruit ik leef

een aarde waar gerechtigheid woont
waar de mens met alles wat adem heeft
in vrede samenleeft samenwerkt
een aarde waar God zich eindelijk thuisvoelt

een aarde – Adam waar ben je?

Hans Bouma